

**Koptsko apokrifno evanđelje po Tomi**



## Predgovor

### O Evanđelju po Tomi

Evandjelje po Tomi novozavjetni je apokrif koji se pripisuje apostolu Judi Tomi Blizancu, onome kojega u današnjem kršćanskom svijetu najviše pamtimo kao "nevjernog Tomu" iz Evandjelja po Ivanu (11, 16):

»Toma zvani Blizanac, jedan od Dvanaestorice, nije bio s njima kad je došao Isus. Drugi mu učenici rekoše: "Vidjeli smo Gospodina." Toma im odvrati: "Dok ne vidim na rukama njegovim znak od čavala i ne stavim prst svoj u mjesto od čavala i ne stavim svoje ruke u njegov bok, neću vjerovati."

Poslije osam dana učenici njegovi bijahu ponovo unutra i Toma s njima. Dok su vrata bila zatvorena, dođe Isus, stade pred njih te reče: "Mir vama!" Zatim reče Tomi: "Pruži prst svoj ovamo: evo mojih ruku! Pruži ruku svoju i stavi je u moj bok te ne budi više nevjernik, već vjernik!" "Gospodin moj i Bog moj!" - izjavi Toma. "Jer me vidiš, vjeruješ. Blago onima koji će vjerovati, a da nisu vidjeli!"«

Tomu se u Novom Zavjetu spominje još na ovim mjestima: Mt 10,3; Mk 3,18; Lk 6,15 te u Dj 1,13.

O Evandelju po Tomi postoje danas dostupna posredna svjedočanstva. Najstarija su iz prve polovice III. stoljeća. Spominje ga Hipolit, koji ga i citira.

U to je doba već započela kanonizacija Novoga zavjeta, pa tako i evanđelja. Kanonizaciju je započeo Sv. Irenej, lionski biskup (oko 125.-202.). On je predložio indeks novozavjetnih tekstova koji, prema njegovu mišljenju, sadrže i čuvaju izvorni i neiskvareni Isusov nauk. Od svih evanđelja koja su kružila među prvim kršćanskim zajednicama odabrao je četiri (po analogiji s četiri smjera u prostoru, četiri oceana i četiri ugla svijeta) i ocijenio ih kao jedine autentične. To su tzv. kanonska evanđelja: Evanđelja po Mateju, Marku, Luki i Ivanu. U

izvjesnom se smislu može držati da je proces kanonizacije završen latinskim prijevodom Biblije, Vulgatom Svetoga Jeronima, koji je svoje djelo izveo između 383. i 406. god. Preveo je većinu starozavjetnih knjiga, dok je neke starozavjetne i novozavjetne preuzeo iz staroga latinskog prijevoda *Vetus latina*, a u neke je unio i promjene, npr. u evanđelja. Do definitivne kanonizacije dolazi tek na Tridentskom koncilu, koji je zasjedao u tri navrata u razdoblju od 1545.-1563. godine s osnovnom namjerom da razgraniči protestantizam i Rimsku crkvu.

Tijekom procesa kanonizacije Evanđelje po Tomi je već 233. god. Origen svrstao među tzv. heterodoksnu evanđelja, a njegovu će klasifikaciju preuzeti i Jeronim, Ambrozije i Beda *Venerabilis*. Heteredoksnim ga smatra i Euzebije iz Cezareje. Filip iz Side (oko 430. godine) ubraja ga među ona evanđelja (Evanđelje Hebreja, Evanđelje Egipćana, Evanđelje Dvanaestorice...) koja su po mišljenju "većine starih" "potpuno iskvarena" i djela su heretika. Mnogi grčki autori smatrali su Evanđelje po Tomi manihejskim tekstom, a Ćiril i njegovi prepisivači podrazumijevali su da Toma po kojemu se naziva tekst nije Isusov apostol, već jedan od Manijevih učenika.

Sačuvana su i svjedočanstva Pseudo-Leontija i Timoteja Konstantinopoljskog koja tijesno povezuju Evanđelje po Tomi s Evanđeljem po Filipu. Pseudo-Gelazijanski dekret stavio je također "*Evangelium nomine Thomae, quibus Manichaei utuntur, apocryphum*" u svoj katalog *libri non recipiendi* (katalog neprihvatljivih knjiga). Tako je Evanđelje po Tomi postalo novozavjetni apokrifni spis. Novozavjetni apokrifi su spisi koji nisu prihvaćeni u kanon, ali koji naslovom i sadržajem postavljaju zahtjev za vrijednosnim izjednačavanjem s kanonskim spisima.

Za postojanje teksta pod tim imenom se, dakle, znalo, ali nam nije bio poznat njegov sadržaj, s izuzetkom Hipolitovih navoda. Kao što je slučaj s većinom ranokršćanskih tekstova, i Evanđelje po Tomi se vjerojatno širilo u danas nepoznatom broju verzija.

Evandjelje po Tomi kakvo nam je danas dostupno zapravo je jedna verzija na koptskom jeziku, otkrivena 1947. godine kod Nag Hammadija u gornjem Egiptu. Pronašao ju je seljak Muhamed Ali, kopajući ptičje gnojivo podno saćastih pećina koje su u davnini služile kao grobovi. Bio je pronašao ćup sa 13 svitaka papirusa uvezanih u gazelinu kožu. Ti su spisi nazvani Nag Hammadi Kodeksi i uglavnom su gnostičkog karaktera. Jedan od njih, Nag Hammadi Kodeks II, sadrži Evandjelje po Tomi. Danas se smatra da potječe iz oko 400.-te godine, ali najvjerojatnije je da je rukopis imao značajne starije obrasce.

Godine 1952. usporedbom je ustanovljeno da su dijelovi Evandjelja po Tomi saćuvani na grćkom jeziku u Oxyrynchus Papyri, koji je otkriven 1905. god. kod Behnese u srednjem Egiptu i koji sadrži preko tisuću fragmenata biblijske tematike. Ti su fragmenti maleni i isprekidani, raznorodnog su i, ćesto, teško odredljiva porijekla. Ne zna se je li tekst Evandjelja po Tomi na grćkom jeziku bio izravni predloćak koptskom tekstu iz Nag Hammadija ili obrnuto. ali je oćigledno da je izmeću njih prećen odrećeni razvojni put: koptski tekst je snaćnije gnostićki obojen. (U ovom ponućenom prijevodu Evandjelja po Tomi na hrvatski jezik, u Bilješkama na kraju knjige, uz odgovarajuće izrijeke, logione, navedeni su i fragmenti iz Oxyrhynchus Papyri-a, kako bi se skrenula paćnja na istorodnosti kao i razlike obiju verzija.)

Evandjelje po Tomi je zbirka izrijeaka, logiona. Prema mišljenju strućnjaka, uvod i Logion 1. jasno kaću da ova zbirka Isusovih rijeći želi biti sveta poruka, i stoga je moćemo oznaćiti kao evandjelje logiona.

U ovoj zbirci logiona teško se moće utvrditi neko naćelo reda. Moguće je, doduše, da je redaktor naićao na već gotove male skupine izrijeaka i prihvatio ih u svoju zbirku. S ovim pitanjem povezan je i problem izvora Evandjelja po Tomi, koji je do danas sporan. Djelo, bez sumnje, sadrži zbirni materijal razlićitog porijekla. Otprilike polovica izrijeaka ima paralele u sinoptićkim evandeljima. Ostali logioni su, većim dijelom, potpuno nepoznate Isusove rijeći. Logioni se mogu razlikovati i po tome da li po obliku i sadrćaju imaju sinoptićki karakter ili su "gnostićki"

Logioni. Treba također naglasiti: Evanđelje po Tomi se prepoznaje kao zbirka izrijevka koja se vraća na jedan ili više predstupnjeva i koja nije izravno ovisna o kanonskim evanđeljima te pripada u ranu povijest nastanka evanđelja: mnogo toga govori da je Evanđelje po Tomi nastalo sredinom II. st. u istočnoj Siriji, pri čemu doduše dio sastavljenog izrijevknog materijala može sezati također unatrag sve do u I. stoljeće.

Evanđelje po Tomi je višeslojno. U njemu nema pozivanja na Isusova djela ili na njegovu smrt i uskrsnuće. Isus se javlja kao živi, tj. uskrsli sin živoga Oca, koji obnavlja sve iscrpljene zemaljske oblike. Isus je onaj koji donosi objavu, koji učenicima priopćuje tajnu svojega i njihova podrijetla. On je taj koji učenicima objašnjava tu tajnu. Njegovo nebesko obličje je prepoznatljivo samo odabranima. Isus je jedno s Ocem, jedno s Kraljevstvom Svjetlosti, iz njega sve nastade, on je sadržan u svemu. U Evanđelju po Tomi gotovo da nema apokaliptičkih tonova, baš kao ni riječi Sina Čovječjeg. Isus, također, nije ni od proroka očekivani Mesija (Logion 52).

Svijet se prosuđuje kao negativan (Logioni 55, 56 i 80). Ljudsko tijelo je leš. Proturjeđe između svijeta/tijela/smrti, s jedne i Kraljevstva Oca/spoznaje/života s druge strane, određuje govor Evanđelja po Tomi (usp. također Logione 3, 35 i 103). Čovjek je, makar i "pijan", tj. neznalica, ipak božanskoga podrijetla (Logion 3, 85 i 87), on je stvoren po Božjoj slici (Logion 50; usp. također Logione 83 i 84). Oni "koji imaju uši da čuju" (Logion 24 i drugdje), koji razumiju Isusovu poruku i prepoznaju istinski Isusov oblik, također uče da sami pripadaju svijetu svjetlosti, Jednome.

"Kraljevstvo" ("Kraljevstvo Oca", "Kraljevstvo Nebesko") središnji je pojam Evanđelja po Tomi Ovdje postaje osobito jasnom razlika naspram Isusa koji propovijeda "Kraljevstvo" u sinoptičkim evanđeljima: eshatološko ispunjenje budućnosti gotovo potpuno izostaje. Tako Logion 49 kaže da učenik potječe iz "Kraljevstva". Značajnom se čini sama prisutnost Kraljevstva, koja je svakako jako spiritualizirana (Logion 113). Ponekad se čini da povratak u "Kraljevstvo", ne samo da

pretpostavlja gnostičku predodžbu o predegzistenciji duše, već i da je "Kraljevstvo" zamjenski pojam za božansko Sebstvo sljedbenika (=gnostika).

S tim je zajedno povezano još jedno svojstvo Evandjelja po Tomi: jedva da se prepoznaju tragovi izgradnje bilo kakve zajednice. Stoga potpuno izostaje ekleziološka misao. Pristup "Kraljevstvu" je pojedincu obećan Isusovim pozivom. Postoje "maleni", "pojedinci", "samci" koji dosižu "Kraljevstvo", a time i "mir".

### Napomene uz izdanje

Ovaj tekst na hrvatskom nije izravni prijevod s koptskog, a ni grčkog "izvornika". Ipak, prvobitni izvor je koptski, a sam hrvatski tekst nastao je iz njemačkoga prijevoda s koptskog (objavljenom u Neuetestamentliche Apokryphen, I Evangelien, 6. Auflage, za tisak priredio Wilhelm Schneemelcher i sur., objavila izdavačka kuća J.C.B. Mohr (Paul Siebeck) iz Tübingena 1990. god.). Konzultirani su i razni engleski prijevodi dostupni preko Interneta te prijevod četiriju kanonskih evandjelja (preveo Ljudevit Rupčić u: Biblija, Stari i Novi zavjet, gl. ur. Jure Kaštelan i Bonaventura Duda, Stvarnost, Zagreb, 1968.) s kojima Evandjelje po Tomi dijeli mnoge izraze, pa i cijele prispodobe, te nam se činilo poželjnim stil približiti onome na koji su domaći čitatelji navikli.

Tijekom rada otkrili smo i prijevod s koptskog Mladena Plešea za potrebe seminara na Bogoslovnom fakultetu u Zagrebu 1996. god., koji je bio iznimno koristan, kako stilistički tako i za rješavanje mnogih nedoumica vezanih uz značenje pojedinih riječi ili izraza. Usporedba prijevoda potvrdila je da su pojedina prevodilačka rješenja jednostavno osuđena na proizvoljnost. To se u prvome redu odnosi na organizaciju rečenice i korištenje interpunkcija. Tako je Plešeov prijevod, slično engleskom, davao prednost dijeljenju složenijih misli na kraće rečenice, gdje bi nastavljujuće rečenice počinjale veznikom; njemački prijevod preferirao je odjeljivanje interpunkcijom ";". Zatim, odabir pisanja određenih riječi s početnim velikim slovom (Otac, Nebo, Sin Živi...) također je stvar prijevoda i ne proizlazi jednoznačno iz originala. Zato

smo u tim stvarima uzeli slobodu da odaberemo rješenja koja su nam se, od slučaja do slučaja, činila najprikladnijima, a pri tome vodeći računa ponajprije o ritmu rečenice.

Kod vlastitih imena odabrali smo hrvatske oblike (Ješua: Isus; Simon: Šimun...). Evandjelje spominje i Mariju, ali iz samoga se teksta ne čini vjerojatnim da je riječ o njegovoj majci, već o jednoj od njegovih učenica.

Uz sve ove usporedbe raznih prijevoda, priznajemo da su nam pojedini logioni ili njihovi dijelovi ostali nejasni ili višesmisleni već i na razini doslovnoga smisla, pa čak i rečenice. Smatrali smo da je bolje ostaviti ih u takvu obliku nego ih nasilno "ugurati" u eventualno pogrešan smisao.

Najsrdahnije se zahvaljujemo susretljivosti njemačkih izdavača gospodina Wilhelmu Schneemelcheru i gospođe Jill Sopper na njihovoj susretljivosti koja je pridonijela objavljivanju ovoga prijevoda.



# **Evandĕlje po Tomi**

Ovo su tajne riječi koje je Isus Živi kazao i koje je zapisao Juda Toma Blizanac.

(1) Isus reče: "Tko nađe tumačenje ovih riječi, taj neće okusiti smrti."

(2) Isus reče: "Tko traži, neka ne prestane tražiti dok ne nađe. Kada nađe, zapanjit će se; zapanjen, zadivit će se. I tada će vladati nad svime."

(3) Isus reče: "Ako vam oni koji vas vode kažu: Gledajte! Kraljevstvo je gore na nebu - preteći će vas ptice nebeske. Ako vam kažu: U moru je - ribe će vas preteći. Kraljevstvo je u vama, i ono je izvan vas. Prepoznate li sebe, bit ćete prepoznati i shvatit ćete da ste djeca Oca Živoga. Ali ako se ne prepoznate, živite u siromaštvu, i vi ste siromaštvo."

(4) Isus reče: "Čovjek u poodmakloj dobi pitat će bez skanjivanja djetesce staro sedam dana za mjesto Života - i on će živjeti. Jer mnogi prvi bit će posljednji i bit će jedan jedini."

(5) Isus reče: "Prepoznaj ono što ti je pred očima, i ono što ti je skriveno bit će ti otkriveno. Jer nema skrivenosti koja neće izići na vidjelo."

(6) Njegovi su ga učenici pitali. Kazaše: "Želiš li da postimo? I kako da se molimo i dajemo milodare? I kako da se hranimo?" Isus reče: "Ne lažite, i ono što vam je mrsko ne činite; jer sve je otkriveno pred licem neba; jer nema ničega tajnog što neće postati očigledno, i nema toga skrivenog koje se neće otkriti."

(7) Isus reče: "Blago lavu kojega čovjek jede - i lav će postati čovjekom; i proklet bio čovjek kojega lav jede - i lav će postati čovjekom."

(8) I on reče: "Čovjek je nalik mudru ribaru koji baci mrežu u more i odatle je izvuče punu sitnih ribica; među njima pronađe veliku ribu,

mudri ribar; sve sitne baci u more, bez napora izabere veliku ribu. Tko ima uši da čuje, neka čuje!"

(9) Isus reče: "Evo, iziđe sijač, zagradi sjeme - razbaca ga. Jedno pade na put; dođoše ptice i pozobaše ga. Drugo pade na stijenu, i ne uhvati korijena u zemlji i ne pusti klasja k nebu. A drugo pak pade u trnje; ovo uguši sjeme, i crv ga pojede. A jedno pade na dobro tlo i k nebu dade dobar urod, od šezdeset i sto dvadeset mjera."

(10) Isus reče: "Bacio sam vatru na svijet, i gle, sada bdijem nad njim dok se ne zapali."

(11) Isus reče: "Ovo nebo će proći. I onaj iznad njega proći će; i koji su mrtvi ne žive, i koji su živi neće umrijeti. U dane kad jedete mrtvo, činite ga živim. Kad postanete svjetlost, što ćete učiniti? U dan kad ste bili jedno postali ste dvoje. Sada kad ste dvoje, što ćete učiniti?"

(12) Učenici rekoše Isusu: "Znamo da ćeš nas napustiti; tko će postati velik nad nama?" Isus im reče: "Tamo kamo budete išli, prići ćete Jakovu Pravedniku, za kojega su stvoreni nebo i zemlja."

(13) Isus reče svojim učenicima: "Usporedite me i recite mi komu sam nalik." Šimun Petar mu reče: "Anđelu pravedniku." Matej mu reče: "Nalik si mudrom filozofu." Toma mu reče: "Učitelju, moja usta uopće ne mogu iskazati komu si nalik." Isus reče: "Nisam ja tvoj učitelj, jer si se ti opio s vrutka koji sam ja otvorio." I on ga uze k sebi, povuče se nasamo s njime i reče mu tri riječi. A kada se Toma vrati drugovima oni ga upitaše: "Što ti je Isus rekao?" Toma im reče: "Kad bih vam kazao samo jednu riječ koju mi reče, uzeli biste kamenje i bacili ga na me, i iz kamenja bi buknuła vatra i spalila vas."

(14) Isus im reče: "Postite li, upisat ćete si grijeh; molite li, bit ćete prokleti; dajete li milodare, naudit ćete svojem duhu. Kad stupite u koju zemlju i prolazite njenim predjelima, ugoste li vas, jedite što vam posluže; i liječite bolesne među njima. Jer ono što uđe u vaša usta neće

vas ukaljati; ali ono što napusti vaša usta, to će vas ukaljati."

(15) Isus reče: "Kada ugledate onoga koji nije rođen od žene, prostrite se licem prema zemlji i štujte ga - taj je vaš Otac."

(16) Isus reče: "Ljudi možda misle da sam došao svijetu donijeti mir. Ne znaju da sam neslogu došao donijeti zemlji, vatru, mač, rat. Jer petoro će ih biti u kući: troje će biti protiv dvoje i dvoje će biti protiv troje, otac protiv sina i sin protiv oca, i oni će stajati postojano kao samci."

(17) Isus reče: "Dat ću vam ono što niti jedno oko nije vidjelo i što niti jedno uho nije čulo i što niti jedna ruka nije dotakla i što se do ljudskoga srca nije popelo."

(18) Učenici kazaše Isusu: "Reci nam kakav će biti naš svršetak." Isus reče: "Pošto ste otkrili početak, zašto tražite svršetak? Jer gdje je početak, tamo će biti i svršetak. Blago onomu koji će se držati za početak (u početku) i taj će prepoznati svršetak i taj neće okusiti smrti."

(19) Isus reče: "Blago onomu koji je bio prije nego je postao. Postanete li moji učenici i slušate li moje riječi, ovo će vam kamenje služiti. Nego imate pet stabala u raji, ona se ne mijenjaju ni ljeti ni zimi, i lišće im ne opada. Onaj tko ih poznaje neće okusiti smrti."

(20) Učenici kazaše Isusu: "Reci nam, što se može usporediti s Kraljevstvom Nebeskim?" On im reče: "Ono je kao gorušičino zrno, najmanje od sveg sjemenja; ali kada ono padne na obrađenu zemlju, iz njega izraste velika grana i ona postane okriljem pticama nebeskim."

(21) Marija reče Isusu: "Komu su tvoji učenici nalik?" On reče: "Nalik su dječici što posjedaše na tuđe polje. Kada vlasnici polja dođu, kazat će: Ostavite nam naše polje. Oni se pred njima svlače ne bi li im ga prepustili i dali svoje polje. Zato kažem: Kada gospodar kuće zna da će doći tat, on će ga budan dočekati; i neće mu dopustiti da rovovi po njegovu kraljevstvu i opljačka ga. Ali vi bdijte suočeni sa svijetom;

opašite bedra velikom snagom, da razbojnici nemaju pristupa; jer ionako ćete naići na nedaću koju iščekujete. Kad bi se (barem) među vama našao mudar čovjek! Čim rod dozrije, evo ga sa srpom u ruci i požanje ga. Tko ima uši da čuje, neka čuje."

(22) Isus vidje dječicu kako ih doje. Reče svojim učenicima: "Ovi su maleni koje doje poput onih koji ulaze u Kraljevstvo." Kazaše mu: "Ako, dakle, postanemo djeca, hoćemo li ući u Kraljevstvo?" Isus im reče: "Kada iz dvoga načinite jedno, i da nutarnje bude kao vanjsko, i vanjsko kao nutarnje, i gornje kao donje, i ako iz muškog i ženskog načinite jedno tako da muško nije muško a žensko nije žensko, i ako načini te oči umjesto oka i ruku umjesto ruke i stopalo umjesto stopala, sliku umjesto slike, tada ćete ući u Kraljevstvo."

(23) Isus reče: "Vas ću izabrati, jednoga od tisuću i dvoje od deset tisuća, i tu će stajati kao da su jedan jedini."

(24) Njegovi učenici kazaše: "Pouči nas o mjestu gdje prebivaš, jer neophodno nam je tražiti ga." Reče im: "Tko ima uši, neka čuje! U čovjeku od svjetla je svjetlost, i on rasvjetljava cijeli svijet. Kada on ne svijetli - to je tama."

(25) Isus reče: "Ljubi brata svojega kao dušu svoju; bdij nad njim kao nad zjenicom svojom."

(26) Isus reče: "Vidiš trun u oku brata svojega, a balvan u vlastitom ne vidiš. Kada izvadiš balvan iz svojega oka, jasno ćeš vidjeti kako da izvadiš trun iz bratova."

(27) <Isus reče:> "Ako se ne lišite svijeta, Kraljevstvo nećete naći; ako ne slavite Sabat kao Sabat, Oca nećete vidjeti."

(28) Isus reče: "Stajah usred svijeta i očitovah im se u tijelu. Sve ih našoh opijene - žednoga među njima ne našoh, i moja se duša ražalosti nad sinovima čovječjim, jer slijepi su u svojem srcu i ne vide da su na

svijet došli prazni, i prazni ga žele napustiti. No, sada su opijeni. Kada se ostave svojega vina, kajati će se."

(29) Isus reče: "Kada se tijelo pojavi zbog duha, to je čudo. Ali kada se duh pojavi zbog tijela, tada je to čudo nad čudima. Ali ja, ja se čudim tome kako je to veliko bogatstvo stanovalo u tom siromaštvu."

(30) Isus reče: "Gdje su tri boga, tamo su bogovi; gdje su dva ili jedan, tamo ću biti s njime."

(31) Isus reče: "Nitko nije prorok u vlastitom selu, i nijedan liječnik ne liječi one koji ga znaju."

(32) Isus reče: "Grad sagrađen na brdu, visok i utvrđen, ne može pasti niti se može sakriti."

(33) Isus reče: "Ono što svojim ušima čuješ, neka i druge uši čuju - razglasi to s vaših krovova. Jer nitko ne pali svjetiljku da je poklopi posudom; nego je postavi na svijećnjak, da svatko tko uđe i iziđe vidi njezino svjetlo."

(34) Isus reče: "Kada slijepac vodi slijepca, obojica padnu u jamu."

(35) Isus reče: "Nitko ne može ući u kuću moćnika i silom je zauzeti, a da mu prvo ne sveže ruke; tek tada mu može poharati kuću."

(36) Isus reče: "Ne brinite se od zore do mraka, i od mraka do zore u što ćete se odjenuti."

(37) Njegovi učenici kazaše: "Kojega ćeš nam se dana otkriti i kojega ćemo te dana vidjeti?" Isus reče: "Kada razgolitite svoj stid, kad svoju odjeću stavite pod noge poput malene djece i stanete je gaziti, tada (ćete vidjeti) sina Živoga i nećete se bojati."

(38) Isus reče: "Često ste željeli čuti ove riječi koje vam govorim, i nemate ih od koga drugoga čuti. Doći će dani kada ćete me tražiti (a) nećete me naći."

(39) Isus reče: "Farizeji i vični pismu dobili su ključeve spoznaje (pa) ih sakrili. Niti su ušli niti su pustili one koji su to htjeli. Ali vi, budite mudri kao zmije i bezazleni poput golubica."

(40) Isus reče: "Posadiše trs izvan Očeva dohvata; i pošto nije učvršćen, bit će iščupan s korijenom i propast će."

(41) Isus reče: "Tko ima u ruci, dat će mu se; a onome tko nema uzet će se i ono malo što ima."

(42) Isus reče: "Budite prolaznici."

(43) Kazaše mu učenici: "Tko si ti koji nam to kaže?" <Isus im reče>: "Zar iz onoga što vam govorim ne znadete tko sam? Ali vi ste postali poput Židova, jer oni vole stablo (a) mrze njegov plod, i vole njegov plod (a) mrze stablo."

(44) Isus reče: "Tko na Oca huli, bit će mu oprošteno, i tko na Sina huli, bit će mu oprošteno; ali onome tko huli na Duha Svetoga, neće mu biti oprošteno, ni na zemlji ni na nebu."

(45) Isus reče: "Ne bere se grožđe s trnja, niti se beru smokve s gloaga, jer oni ne donose ploda. (Jer) dobar čovjek iz svojega blaga iznosi dobro; zao čovjek zlo iznosi iz svojega blaga, koje mu je u srcu, i govori zle riječi, jer iz obilja srca iznosi zlo."

(46) Isus reče: "Od Adama do Ivana Krstitelja, među rođenima od žene nitko nije veći od Ivana Krstitelja, pa da pred njim ne obori pogled. Ali ja rekoh da tko god među vama postane malen, spoznat će Kraljevstvo i postati većim od Ivana."

(47) Isus reče: "Ne može jedan čovjek jahati dva konja, (niti) napeti dva luka; i ne može jedan sluga služiti dvojici gospodara, jedino ako jednoga poštuje, a drugog prezire. Nitko ne pije staro vino te odmah poželi kušati novo. I ne ulijeva se novo vino u stare mjehove, da se ne pokvari; i ne ulijeva se staro vino u novi mijeh da ga ne pokvari. Ne prišiva se stara krpa na novu haljinu, jer bi se rasparala."

(48) Isus reče: "Kada dva sklope mir u istoj kući, reći će brdu: Pomakni se - i ono će se pomaknuti."

(49) Isus reče: "Blago samcima i izabranima, jer vi ćete naći Kraljevstvo. Jer vi ste iz njega došli, i u nj ćete se vratiti."

(50) Isus reče: "Kada vam kažu: Odakle dolazite? - kažite im: Došli smo iz svjetlosti, odanle gdje se svjetlost sama iz sebe rađa. Postavila se i u svojoj se slici otkrila. Kada vam kažu: Tko ste? - kažite: Mi smo njegovi sinovi, i mi smo izabrani od Oca Živoga. Kada vas pitaju: Koji je znak Oca vašega u vama? - kažite im: Kretanje i mir."

(51) Njegovi mu učenici kazaše: "Kojega će se dana mrtvima pružiti spokoj i kojega će dana nastupiti novi svijet?" On im reče: "Mir koji iščekujete došao je, ali vi ga ne prepoznajete."

(52) Njegovi mu učenici kazaše: "Dvadeset i četiri proroka govorilo je u Izraelu, i svi su oni o tebi govorili." On im reče: "Izostavili ste Živoga pred svojim očima, a govorili ste o mrtvima."

(53) Njegovi mu učenici kazaše: "Je li obrezivanje potrebno ili ne?" On im reče: "Da je potrebno, otac bi već obrezane u njihovoj majci začinjao. Ali istinsko obrezivanje, ono u duhu, bilo je potrebno posvema."

(54) Isus reče: "Blago siromašnima, jer vaše je Kraljevstvo Nebesko."

(55) Isus reče: "Tko ne mrzi svojega oca i majku svoju, ne može mi biti učenicom. I tko ne mrzi svoju braću i sestre i ne uzme križ svoj poput mene, neće me biti dostojan."



(56) Isus reče: "Tko je prepoznao svijet, otkrio je leš. I tko je otkrio leš, svijet ga nije dostojan."

(57) Isus reče: "Kraljevstvo je Očevo isto što i čovjek koji je obavio (dobru) sjetvu. Noću mu dođe neprijatelj te među dobro sjeme zasije korov. Čovjek ne dopusti da počupaju korov te im reče: Da ne biste, čupajući korov, s njim počupali i pšenicu. Na dan žetve korov će postati vidljiv; počupat će ga te spaliti."

(58) Isus reče: "Blago čovjeku koji je trpio - on je pronašao Život."

(59) Isus reče: "Gledajte Živoga dok ste na životu, da ne umrete i onda tražite da ga vidite; jer tada ga nećete moći vidjeti."

(60) <Vidješe> Samaritanca kako nosi janje prema Judeji. Reče učenicima: "(Što kani) ovaj (učiniti) s janjetom?" Kazaše mu: "Ubiti ga i pojesti." On im reče: "Dok ono živi, neće ga pojesti, nego (tek) kada ga ubije (i) kada ono postane leš." Kazaše mu: "Drugačije to ne može učiniti." On im reče: "I vi, tražite sebi mjesto mira, da ne postanete leš i da ne budete pojedeni."

(61) Isus reče: "Dvoje će na jednom krevetu počivati, jedno će umrijeti, drugo će živjeti." Saloma je kazala: "Tko si ti, čovječe, čiji sin? Svalio si se na moj krevet i jeo si za mojim stolom." Isus joj reče: "Ja sam onaj koji dolazi iz onoga koji je isti; dane su mi stvari mojega Oca." <Saloma je kazala:> "Tvoja sam učenica." <Isus joj reče:> "Zato kažem: Kada je isti, pun je svjetla - ali bude li podijeljen, bit će ispunjen tamom."

(62) Isus reče: "Svoja otajstva govorim onima (koji su dostojni mojih) otajstava. Ono što čini desnica neka ti ljevica ne zna."

(63) Isus reče: "Bio jednom bogataš koji je imao veliki posjed. Rekao je: Upotrebit ću svoje bogatstvo da sijem, žanjem, sadim, punim svoja skladišta plodovima, tako da mi ništa ne nedostaje. Tako je mislio u svom srcu - i te je noći umro. Tko ima uši neka čuje."

(64) Isus reče: "Neki je čovjek imao goste. Kada je pripremio gozbu, pošalje slugu da pozove goste. Sluga pođe prvomu te mu kaže: Moj Gospodar te poziva. A ovaj reče: Držim novce kod trgovaca, dolaze mi navečer; moram poći i dati im naputke. Ispričavam se za gozbu. Pođe k drugomu te mu kaže: Moj Gospodar te poziva. Ovaj mu reče: Kupio sam kuću, i tamo me trebaju na jedan dan. Nemam vremena. Dođe k drugomu te mu kaže: Moj Gospodar te poziva. Ovaj mu reče: Ženi mi se prijatelj, a ja priređujem gozbu. Ne mogu doći, ispričavam se za gozbu. Pođe do drugog te mu kaže: Moj Gospodar te poziva. Ovaj mu reče: Kupio sam imanje, idem prikupiti najamninu. Ne mogu doći, ispričavam se za gozbu. Sluga se vrati i kaza gospodaru: Oni koje si pozvao na gozbu ispričavaju se. Gospodar reče sluzi: Iziđi van na putove i dovedi sve koje nađeš neka jedu. Kupci i trgovci neće (stupiti u) mjesto mojega Oca. "

(65) On reče: "Jedan častan čovjek imao je vinograd - dade ga u zakup vinogradarima, da u njemu rade (i) da od njih dobije plodove. Posla vinogradarima slugu po plodove. Ovi ga zgrabe, istuku ga, (i) zamalo ubiju. Sluga ode (i) ispriča to gospodaru. Njegov gospodar reče: Možda ga nisu prepoznali. Pošalje drugoga slugu - i njega vinogradari pretukoše. Tada im gospodar pošalje svojega sina. Reče: Možda će uvažiti mojega sina. Kada vinogradari doznaše da je on nasljednik vinograda, dohvate ga i ubiju. Tko ima uši neka čuje."

(66) Isus reče: "Pokažite mi kamen kojeg zidari odbaciše. Taj kamen je ugaoni kamen."

(67) Isus reče: "Tko poznaje sve, ali samoga sebe ne prepozna, taj sve promaši."

(68) Isus reče: "Blago vama, kada će vas mrziti i kada će vas progoniti, i neće naći mjesto kamo su vas prognali."

(69) Isus reče: "Blago progonjenima u svojim srcima - to su oni koji su uistinu prepoznali Oca. Blago gladnima, jer će se željnome trbuh napuniti."

(70) Isus reče: "To što imate spasit će vas, ako ga porodite u sebi. To što nemate u sebi ubit će vas - ako ga nemate u sebi."

(71) Isus reče: "Ja ću (ovu) kuću razoriti, i nitko je neće moći (opet) izgraditi."

(72) (Jedan čovjek) mu (reče): "Kaži mojoj braći da imanje mojega oca podijele sa mnom." Reče mu: "O, čovječe, tko je mene postavio za onoga koji dijeli?" Okrene se svojim učenicima. Reče im: "Jesam li ja onaj koji dijeli?"

(73) Isus reče: "Žetva je obilna, no poslenika je malo. Molite zato Gospoda da pošalje poslenike za žetvu."

(74) On reče: "Gospode, mnogo ih je oko bunara, ali nikoga u bunaru."

(75) Isus reče: "Mnogo ih je koji stoje pred vratima, ali samci su ti koji će ući u svadbenu ložnicu."

(76) Isus reče: "Kraljevstvo Očevu isto je što i trgovac koji je imao robu (i) naišao na biser. Trgovac bijaše mudar. Proda svu robu, kupi samo biser. Tražite i vi blago koje ne prolazi i koje je trajno, tamo kamo moljac ne dolazi da izjeda, niti crv da razara."

(77) Isus reče: "Ja sam svjetlost nad svime. Ja sam Sve; Sve se iz mene stvorilo i Sve se k meni vratilo. Rascijepite drvo, i ja sam ondje. Podignite kamen, i tamo ćete me naći."

(78) Isus reče: "Zašto ste izišli van na polje? Vidjeti trsku kako se na vjetru njiše? I čovjeka u meke haljine obučena? (Vidite vaše) kraljeve i plemenite, oni nose meke haljine, a ne (mogu) prepoznati Istinu."

(79) Jedna žena iz mnoštva mu reče: "Sretna utroba koja te nosila i njedra koja te dojila!" On joj reče: "Sretni oni koji su čuli Očevu riječ i u istini je očuvali. Jer doći će dani kada ćete govoriti: Sretna utroba koja nije začela i njedra koja nisu dojila!"

(80) Isus reče: "Tko je spoznao svijet, otkrio je tijelo. A tko je otkrio tijelo, svijet ga nije dostojan."

(81) Isus reče: "Tko je postao bogat, neka vlada. A tko ima moć, neka je se odrekne!"

(82) Isus reče: "Tko je blizu mene, taj je blizu vatri. A tko je od mene daleko, daleko je od Kraljevstva."

(83) Isus reče: "Ljudima su vidljive slike, a svjetlo u njima skriveno je u slici Očeva svjetla. Ono će postati vidljivim, a njegova slika skrivena je njegovom svjetlošću."

(84) Isus reče: "Kad vidite svoje slike, radovat ćete se. Ali kada budete vidjeli svoje slike koje su postojale prije vas, i koje ne umiru niti se pokazuju, koliko ćete podnijeti?"

(85) Isus reče: "Adam je nastao iz velike snage i iz velikoga bogatstva, a ipak vas nije bio dostojan; jer da vas je bio dostojan, (ne bi okusio) smrti."

(86) Isus reče: "(Lisice imaju jazbine) i ptice imaju (svoja) gnijezda, ali sin čovječji nema gdje da nasloni glavu (i) otpočine."

(87) Isus reče: "Jadno tijelo koje ovisi o tijelu, i jadna duša koja o ta oba ovisi."

(88) Isus reče: "Anđeli i proroci će doći k vama i dat će vam ono što je vaše. A vi sami, dajte im ono što je u vašim rukama (i) kažite sami sebi: U koji dan će doći da prime ono što je njihovo?"

(89) Isus reče: "Zašto perete vanjštinu čaše? Zar ne vidite da je onaj koji je stvorio nutrinu isti onaj koji je stvorio vanjštinu?"

(90) Isus reče: "Dodite k meni, jer moj je jaram ugodan a moje gospodstvo blago, i naći ćete sebi spokoja."

(91) Kazaše mu: "Reci nam tko si, da u tebe vjerujemo." On im reče: "Pomno ispitujete lice neba i zemlje, a onoga pred sobom niste prepoznali, niti ovaj trenutak znadete ispitati."

(92) Isus reče: "Tražite i naći ćete; ali ono što ste me ovih dana bili pitali i što vam nisam rekao, sada vam želim reći - a vi ne pitate."

(93) <Isus reče:> "Ne dajte psima ono što je sveto, da ga ne bace na smetlište. Ne bacajte biserje pred svinje, da ga ne (izgaze)."

(94) Isus (reče): "Tko traži, naći će. (Tko kuca) otvorit će mu se."

(95) (Isus reče:) "Ako imate novca, ne dajte ga na lihvu, već ga dajte onomu koji vam ga neće vratiti."

(96) Isus reče: "Kraljevstvo Očevo isto je što i (jedna) žena. Uzme nešto kvasca, (sakrije) ga u tijesto (te) iz njega izmijesi velike hljebove. Tko ima uši neka čuje."

(97) Isus reče: "Kraljevstvo (Očevo) isto je što i žena koja nosi ćup pun brašna. Išla je na dalek put, drška ćupa puče, i brašno se za njom rasu po putu. Nije to znala, nezgodu nije primijetila. Kada dođe kući, stavi ćup na pod (i) nađe ga praznim."

(98) Isus reče: "Kraljevstvo Očevo isto je što i čovjek koji hoće ubiti moćnika. Izvuče mač u vlastitoj kući, zarije ga u zid kako bi doznao je li mu ruka (dovoljno) snažna. Zatim ubije moćnika."

(99) Učenici mu kazaše: "Vani su tvoja braća i majka tvoja." On im reče: "Ovi ovdje, koji vrše volju mojega Oca, ti su moja braća i moja majka - oni su ti koji će ući u Kraljevstvo mojega Oca."

(100) Isusu pokazaše zlatnik i rekoše mu: "Carevi ljudi traže poreze od nas." On im reče: "Dajte caru ono što je carevo, i daj te Bogu ono što je od Boga. A ono što je moje, dajte meni."

(101) <Isus reče:> "Tko ne mrzi svojega oca i majku svoju, ne može (mi) postati (učenikom). I tko (ne) ljubi (svojega oca) i majku svoju kao ja, neće mi postati (učenikom). Jer moja (...) majka (...), dok je (moja) istinska (majka) ona koja mi je dala Život."

(102) Isus reče: "Jao farizejima, jer oni su isto što i pas koji leži u jaslama; jer on ne jede, a ni blagu ne da jesti."

(103) Isus reče: "Blago čovjeku koji zna (u koje) će doba (noći) doći lopovi, pa da ustane, sakupi svoj (...) i opasne bedra prije nego što uđu."

(104) Kazali (su mu): "Hajde da danas molimo i postimo." Isus reče: "Kakav sam to grijeh počinio ili što je mnome ovladalo? Ali kada mladoženja iziđe iz svadbene ložnice, neka tada poste i mole."

(105) Isus reče: "Tko poznaje oca i majku, zvat će ga sinom bludnice."

(106) Isus reče: "Kada iz dvoga načinite jedno, postat ćete Sinovi Čovječji; i kada kažete: Brdo, pomakni se!, ono će se pomaknuti."

(107) Isus reče: "Kraljevstvo je isto što i pastir sa stotinu ovaca: jedna, najveća od njih, zaluta; on ostavi devedeset i devet (i) traži tu jednu dok je ne pronađe. Zatim, nakon što se toliko trudio, reče ovci: Ljubim te više od onih devedeset i devet."

(108) Isus reče: "Tko pije iz mojih ustiju, postat će kao ja, i ja ću postati kao on, i skrivene će mu se stvari razotkriti."

(109) Isus reče: "Kraljevstvo je isto što i čovjek koji je u svojem polju imao (zakopano) blago za koje nije znao. I (nakon) smrti, ostavi ga u nasljedstvo svojem (sinu). Sin o (tom blagu) nije znao; preuze polje te

ga proda. A onaj koji ga je bio kupio došao je; orao je (i) (pronađe) blago; (i) stade davati novac uz kamate kome god mu bijaše volja."

(110) Isus reče: "Tko je pronašao svijet (i) obogatio se, neka ga se odrekne!"

(111) Isus reče: "Nebesa će se pred vama (poput svitka) odmotati, a isto tako i zemlja. I Živi (koji je proizišao) iz Živoga neće vidjeti smrti ni (straha)." Jer Isus kaže: "Tko sebe pronađe, svijet ga nije dostojan."

(112) Isus reče: "Jao tijelu koje je ovisno u duši; jao duši koja je ovisna o tijelu!"

(113) Učenici mu kazaše: "Na koji će dan doći Kraljevstvo?" <Isus reče:> "Neće doći zato što ga očekujemo; neće se kazati: Evo ga ovdje, ili: Eno ga ondje; nego se Kraljevstvo Očevo razastire zemljom a ljudi ga ne vide."

(114) Šimun Petar im reče: "Neka Marija ode od nas, jer žene nisu dostojne Života." Isus reče: "Evo, ja ću je privući da je učinim muškom, pa da i ona postane Duhom Živim, poput vas muškaraca. Jer svaka žena koja sebe načini muškom ući će u Kraljevstvo Nebesko."

Evandjelje po Tomi

## Bilješke

Oxyrynchus Papyri (u daljnjem tekstu: Ox. Pap.) je pisan na grčkom jeziku i vrlo je fragmentiran te znatno kraći od koptskoga teksta. Ovdje se sačuvani fragmenti navode uz njima sadržajno bliske logione iz koptskog apokrifnog Evanđelja po Tomi. Osim toga navode se i mjesta iz kanonskih evanđelja s kojima je moguća usporedba.

### Uz proslav i Logion (1):

Ox. Pap.: Ovo su riječi, koje (...) Isus, živući, govoraše, i (...) i Toma, i on govoraše (...) ove riječi (...) on neće okusiti.

Usp. Iv 8,51; Log. (18); Log. (19).

### Uz Logion (2):

Ox. Pap: Govori Isus: Ne želi prestati, tko ovdje tra(ži...) našao je, i kada je našao (...) zadivio se, on će vladati i (...) mir naći.

Usp. Mt 7,7-8; Lk 11,9-10.

### Uz Logion (3):

Ox. Pap.: Govori I(sus...) koji nas (vas?) vuku (...) kraljevstvo u ne(bu...) ptice neb(eske...) ono je ispod zemlje (...) ribe mor(ske...) vama. A kraljevstvo (...) je unutar vas (...) spoznaje, to će na(ći...) kada vi sami sebe prepoznate (...) da ste od oca (živoga...), vi sebe same prepoznate, u (...) i tada ćete biti sir(omaštvo).

Usp. Lk 17,21; Mt 5,45.

### Uz Logion (4):

Ox. Pap.: (Govori Isus:) Neće se skanjivati čo(vjek...) pitati (dijete...) o mjestu (...) da će mnogi (prvi) biti (posljednji) (i) posljednji prvi i (...). (Moguće i: "oni će postići Život"; usp. Mk 10,30 i dalje.)

Usp. Mt 11,25; Mk 10,31.

### Uz Logion (5):

OX. Pap.: Govori Isus (...pred) tvojim pogledom leži i (...) pred tobom, postati će otkriveno (...) Ništa (?) nije skriveno, što neće postati otk(riveno) i pogrebno, što neće uskrsnuti (?) (...).

Usp. Mk 4,22.



Uz Logion (6):

Ox. Pap.: To ga pitaju njegovi učenici i govore: kako trebamo postiti i kako trebamo moliti i kako (...) i na što trebamo pripaziti (...). Govori Isus (...) ne mari ništa (...) istina (...) tajno (...).

Usp. Mt 6,1-18; Ef 4,25; Kol 3,9; Mk 4,22.

Uz Logion (7):

Ox. Pap.: (...) blago njemu (...).

Uz Logion (8):

Usp. Mt 13,47-50.

Za "formulu buđenja" na kraju Izrijeke usp. Mk 4,9; Otk 2,7; Otk 13,1.

Uz Logion (9): Usp. Mk 4,3-9.

Uz Logion (10): Usp. Lk 12,49.

Uz Logion (11): Usp. Mk 13,31.

Uz Logion (12): Usp. Mk 9,33-37.

Uz Logion (13): Usp. Mk 8,27-30; Mt 23,8; Iv 13,13;  
Iv 4,10 i dalje.

Uz Logion (14): Usp. Mt 6,1-6; Mt 16-18; Lk 10,8; Mk 7,18.

Uz Logion (16): Usp. Mt 10,34-36; Lk 12,49-53.

Uz Logion (17): Usp. I Kor 2,9.

Uz Logion (19): Usp. Mk 9.

Uz Logion (20): Mk 4,30-32.

Uz Logion (21): Usp. Lk 12,39 i dalje; Mk 13,33 i dalje; Mk 4,29.

Uz Logion (22): Usp. Mk 10,13-16; Mt 18,3.

Uz Logion (24): Usp. Mt 6,22 i dalje; Iv 7,34 i dalje. Usp. također Log. (2) i Log. (77).

Uz Logion (25): Usp. Mk 12,31.

Uz Logion (26):

Ox. Pap.: i tada se hoćeš pobrinuti, trun izvaditi koji (je ) u oku tvoga brata. Usp. Mt 7,3-5.

Uz Logion (27):

Ox. Pap.: Isus: Ako se ne lišite (s obzirom) na svijet, vi nećete naći kraljevstvo Božje, i ako vi slavite na nesabatski način Sabat, nećete vidjeti Oca.

Usp. Iv 14,9.

Uz Logion (28):

Ox. Pap.: Govori Isus: Pojavih (se) usred svijeta, i u tijelu se prikazah vama i nađoh sve pijanima, i nijednog ne nađoh žedna među vama, i muči se (ili: ćuti bol) moja duša oko djece čovječje, jer su slijepa u svojim srcima i (ne) vi(de...).

Uz Logion (29):

Ox. Pap.: (...) siromaštvo.

Usp. Log. (87) i Log. (112).

Uz Logion (30):

Ox. Pap.: (Go)voli (Isus: G)djegod su uvijek tri boga, tamo su bogovi, a (g)dje je je(dan) sam sa (sobom ?), ja sam s nji(m). Po(d)ignite kamen i tamo ćete me naći; rascijepite drvo, i ja sam tamo.

Usp. Mt 18,20. Drugi dio ovog odlomka je u koptskom Evandjelju po Tomi prenesen kao Log. 77. Udaljavanje dviju verzija u prvom dijelu dokazuje da koptska verzija ne može biti izravan prijevod grčke verzije.

Uz Logion (31):

Ox. Pap.: Govori Isus: Nije dobrodošao prorok u vlastitom zavičaju niti liječnik uspješno liječi one koji ga znaju.

Usp. Mk 6,4; Iv 4,44.

Uz logion (32):

Ox. Pap.: Govori Isus: Grad, koji je izgrađen na vrhu visoke (p)lanine i čvrsto utemeljen, ne može ni pasti, ni skri(v)en ostati.

Usp. Mt 5,14.

Uz Logion (33):

Ox. Pap.: Govori Isus: (Što) čuješ (n)a svoje je(dno u)ho, to (...).

Usp. Mt 10,27; Mk 4,21.

Uz Logion (34): Usp. Lk 6,39.

Uz Logion (35): Usp. Mk 3,27.

Uz Logion (36):

Ox. Pap.: Od rana do (pozna niti) od večer(i do) rana (za hranu) za vas, što ćete jesti, niti za od(jeću za vas), što biste obući trebali. Mnogo je bolje da (budete) kao (lji)ljani, koji niti grebenaju niti predu. I nemaju (odjeće...) također.

Usp. Mt 6,25 i dalje. I kod ovog, te sljedećeg, logiona razlika između grčkog i koptskog teksta pokazuje da je riječ o različitim verzijama.

Uz Logion (37):

Ox. Pap.: (...) vi? Tko bi mogao što dodati vašoj životnoj dobi? On sam će vam dati vašu odjeću. Kada ćeš nam se otkriti i kada ćemo te vidjeti? On govori: Kada se svučete i kada se sebe ne budete sramili (...).

Usp. Iv 14,22; 1 Iv 3,2; Log. 22.; Mt 16,16.

Uz Logion (38): Usp. Mt 13,16 i dalje; Mk 2,20; Lk. 17,22; Iv 7,33 i dalje; Iv 13,33.

Uz Logion (39):

Ox. Pap.: (...) vi ste primili ključeve spoznaje i sakrili Ih, vi sami (ne) idete unutra a onima Koji unutra ići žele, vi niste dopustili. No vi budite mudri kao zmije i bez opačine kao golubovi (...). Usp. Lk 11,52; Mt 23,13; Mt 10,16.

Uz Logion (40): Usp. Mt 15,13.

Uz Logion (41): Usp. Mk 4,25.

Uz Logion (43): Usp. Iv 8,25; Lk 6,43 i dalje.

Uz Logion (44): Usp. Mk 3,28.

Uz Logion (45): Usp. Lk 6,44 i dalje.

Uz Logion (46): Usp. Mt 11,11; Lk 7,28.

Uz Logion (47): Usp. Mt 6,24; Lk 16,13; Mk 2,21 i dalje.

Uz Logion (48): Usp. Mk 11,23.

Uz Logion (49): Usp. Log. (4); Log. 1(16); Log. (23); Log. (50); Log. (75).

Uz Logion (51): Usp. Mk 9,13; Lk 21,7; Mt 17,11 i dalje.

Uz Logion (52): Usp. Lk 24,5; Iv 5,39 i dalje; Iv 8,53.

Uz Logion (53): Usp. Rim 2,25-29; Rim 3,1.

Uz Logion (54): Usp. Lk 6,20.

Uz Logion (55): Usp. Mt 10,37 i dalje.

Uz Logion (57): Usp. Mt 13,24-30.

Uz Logion (59): Usp. Iv 8,21.

Uz Logion (61): Usp. Lk 17,34; Mt 11,27.

Uz Logion (62): Usp. Mt 6,3.

Uz Logion (63): Usp. Lk 12,16-21.

Uz Logion (64): Usp. Lk 14,16-24.

Uz Logion (65): Usp. Mk 12,1-12.

Uz Logion (66): Usp. Ps 118,22; Mk 12,10.

Uz Logion (67): Usp. Mk 8,36; Log. (2).

Uz Logion (68): Usp. Mt 5,11; Log. (69).

Uz Logion (69): Usp. Mt 5,8-10; Mt 5,6.

Uz Logion (71): Usp. Mk 14,58; Mk 15,29; Iv 2,19.

Uz Logion (72): Usp. Lk 12,13 i dalje.

Uz Logion (73): Usp. Mt 9,37.

Uz Logion (76): Usp. Mt 13,45 i dalje; Mt 6,20.

Uz Logion (77): Usp. Iv 8,12.

Uz Logion (78): Usp. Mt 11,7 i dalje.

Uz Logion (79): Usp. Lk 11,27 i dalje; Lk 23,29; Mt 24,19.

Uz Logion (81): Usp. Log. (110) i Log. (111).

Uz Logion (82): Usp. Mk 12,34; Lk 12,49; Mt 3,11.

Uz Logion (86): Usp. Mt 8,20.

Uz Logion (87): Usp. Log. (29) i Log. (112).

Uz Logion (88): Usp. Mt 16,27.

Uz Logion (89): Usp. Mt 23,25 i dalje.

Uz Logion (90): Usp. Mt 11,28-30.

Uz Logion (91): Usp. Mt 16,1-3; Log.

Uz Logion (92): Usp. Mt 7,7.

Uz Logion (93): Usp. Mt 7,6.

Uz Logion (94): Usp. Mt 7,7; Log. (2), Log. (92).

Uz Logion (95): Usp. Mt 5,42.

Uz Logion (96): Usp. Mt 13.

Uz Logion (99): Usp. Mk 3,31-35.

Uz Logion (100): Usp. Mk 12,13-17.

Uz Logion (101): Usp. Mt 10,37-39; Mt 16,24; Log. (55).

Uz Logion (102): Usp. Mt 23,13 i dalje.

Uz Logion (103): Usp. Lk 12,35 i dalje.

Uz Logion (104): Usp. Mt 9,14 i dalje.

Uz Logion (105): Usp. Log. (22); Log. (48); Mt 21,20 i dalje.

Uz Logion (107):Usp. Mt 18,12-14.

Uz Logion (108): Usp. Iv 7,37; Log. (13).

Uz Logion (109): Usp. Mt 13,44.

Uz Logion (111): Usp. Iz 34,4; Log. (:2); Log. (56).

Uz Logion (112): Usp. Log. (87).

Uz Logion (113): Usp. Lk 17,20-21; Lk 17,23; Log. (3); Log. (51).

Uz Logion (114): Usp. Log. (22)